

Képpé válni II.

A Magyar Fotótörténeti Társaság és a Robert Capa Kortárs Fotográfiai Központ tudományos konferenciája

Helyszín: Capa Központ, 1065 Budapest, Nagymező u. 8. – Időpont: 2026. január 30., péntek 10-17.30h

A Magyar Fotótörténeti Társaság és a Robert Capa Kortárs Fotográfiai Központ nyílt szakmai konferenciát rendez a nevezetes személyiségek, hírességek, „celebek” fotózásáról, fotóiról. Tehát azon portréfotográfiaik történetét és társadalmi használatát tekinti át, amelyek a közbeszéd és a történelem reflektorfényében élő személyekről készültek.

A 19. század folyamán az egyszerűsödő sokszorosítási technikáknak köszönhetően a népszerűség kívánalmának egyre kevésbé lehetett csupán nagyszerű tettekkel eleget tenni, láthatónak kellett lenni. A fotográfia megjelenésével, majd a vizitkártyák robbanásszerű térhódításával az arc és a név közösségi térben való terjedésének, ismertté válásának, a „láthatósági tőke” (Natalie Heinrich) megteremtésének, megtartásának és gyarapításának lehetőségei és következményei is megváltoztak. A fényképek esélyt teremtettek az arc közvetlen tapasztalására a képzőművészet vagy az irodalom tolmácsolása nélkül. Ez a változás nyomot hagyott a kultúra, az aktuális politika, a történelem és azok alakítóinak megítélésén. A fotográfiának a híresség státuszában játszott szerepe hatással volt a műfaj változásaira úgy a fényképezésben, mint a képzőművészetben.

Az arcok közismertsége lehetőséget adott azoknak politikai és kereskedelmi célú hasznosítására egyaránt. Ebben a kommercializálódási folyamatban az arc válhatott politikai eszmék, kulturális produkciók, elvek és egyéni teljesítmények jelképévé, viselőjének személyi hitelével kereskedelmi minőségbiztosítássá, vagy egyszerűen a népszerűsége építő gyűjtőszenvédélyt kiszolgáló memorabilia-ipar tárgyává. A növekvő képforgalom következtében az arc el is válhatott hordozójától, aki elveszíthette ellenőrzését arcmásának felhasználása felett. Ezek a 19. században indult folyamatok a 20. majd a 21. században méretükben, tartalmukban és jelentőségükben esetenként a szélsőségekig felerősödtek, új formákat öltöttek.

A konferencia a kezdetektől, a Kossuth-fotográfiaik idejétől máig, a digitális képek, influenszerek, szelfik és szelf-brendek koráig tekinti át a személyiség képpé válásának változatait, a társadalomtudományi szempontok mellett a jogi, etikai aspektusokra is figyelemmel.

Gaál Franciska filmsztár, 1945 (fotó Várkonyi)

10.00 Köszöntő – Kőrösi Orsolya, a Capa Központ ügyvezetője és Bán András, a Magyar Fotótörténeti Társaság elnöke

10.10 A Magyar Fotótörténeti Társaság *Fotótörténet* 3. című kötetének bemutatója

Szekcióelnök: Lengyel Beatrix történész, főmuzeológus, Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár

10.20 Dömötör Mihály fotóművész: A fénykép-portré tekintete, egzisztenciája, esszenciája

10.40 Moise Gabriella PhD irodalmár és kultúrakutató: Az „afrikai hercegnő” arcai

11.00 Papp Viktor PhD társadalomtörténész, Országos Széchényi Könyvtár: Edison in Hungary

11.20 Fejős Zoltán etnográfus: Ahogy a képszerkesztő csinálja

11.40 vita, kávészünet

12.00 Fogarasi Klára fotótörténész, etnográfus: Tekintete tűz és villám – máskor gyöngéd bíztatás

12.20 Dede Franciska irodalomtörténész, Országos Széchényi Könyvtár Lipták Dorottya Sajtótörténeti Kutatócsoport: Hírességek a kodak előtt

12.40 Bereczky Ákos mikromobilitási szakértő: CELEB # BICIKLI

13.00 vita, ebédszünet

Szekcióelnök: E. Csorba Csilla művészettörténész, a Petőfi Irodalmi Múzeum tiszteletbeli főigazgatója

14.00 Fodor Ákos néprajz mesterszakos egyetemi hallgató, ELTE BTK Néprajzi Intézet: Petőfi állítólagos koponyája

14.20 Vörös Boldizsár a történelemtudomány kandidátusa, tudományos főmunkatárs, ELTE HTK Történettudományi Kutatóintézet: Portréfotók az ünnepelt személyről – és szobrairól

14.40 Benda Mihály PhD irodalomtörténész, ELTE BTK Humán Kutatóközpont: Fotó és életrajz Illyés Gyula élete képekben című könyvben

15.00 Zsoldos Emese művészettörténész, irodalomtörténész, BTM Kiscelli Múzeum: Halas István és Szilágyi Lenke Petri képe(i)

15.20 vita, kávészünet

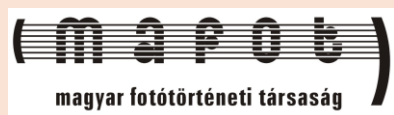
15.40 Bogdán Melinda PhD, vizuális antropológus, muzeológus, múzeumvezető, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum: (Szent)képpé válni

16.00 Geréb Anna dr. filmtörténész, Nemzeti Filmintézet Filmarchívuma: Egy színésznő sok portréja

16.20 Szarka Klára kurátor, fotótörténész: A Kádár-korszak sztárjai Keleti Éva kamerája előtt

16.40 Rácz Ráchel színháztörténész, PhD-hallgató, Színház- és Filmművészeti Egyetem: Nőkép Ruttkai Éva színházi életművében

17.00 vita, a konferencia lezárása

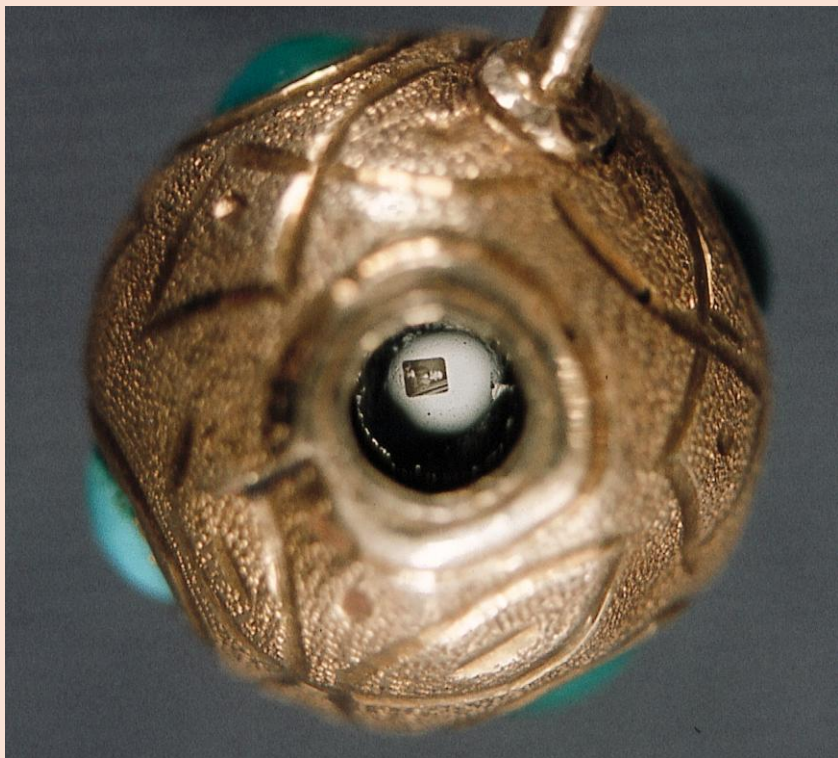
A rendezvény támogatói:

Kapunyitás a Capa Központban: 9.45. A belépés ingyenes és nincs regisztrációhoz kötve.
Az előadásokat online közvetítjük, továbbá utólag megtekinthető videófelvétel készül (fotoklikk.net)

Dömötör Mihály

A fénykép-portré tekintete, egzisztenciája, esszenciája

Kossuth nyakkendőtűje

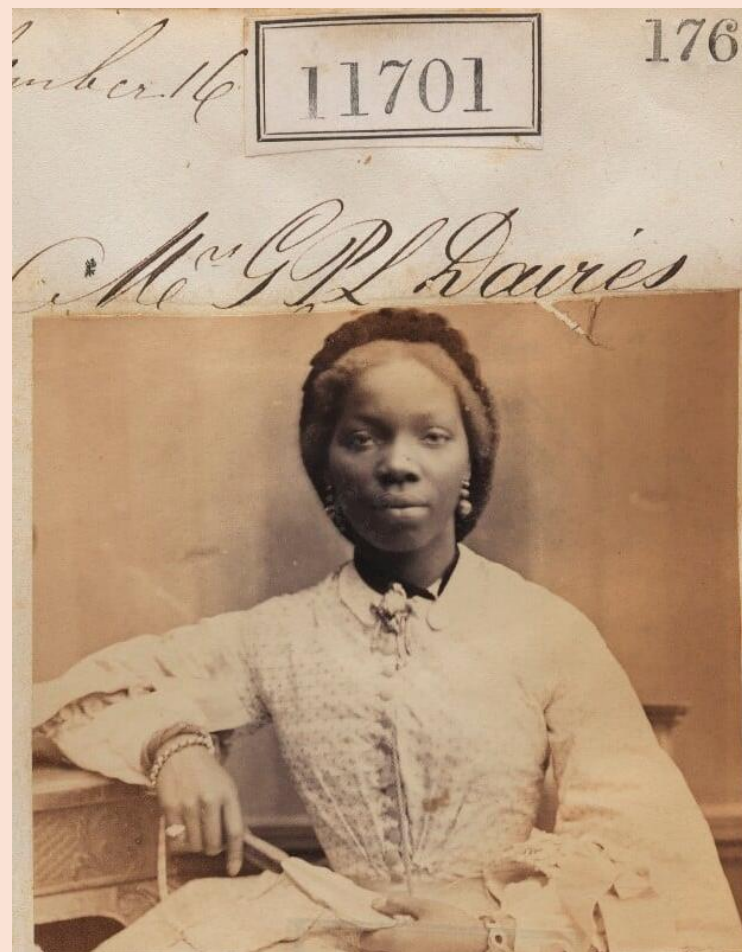
A fénykép portrék filozófiai megközelítése, Martin Heidegger egy fontos mondatával kezdődik: „A fenomenológia a látás filozófiája.” A valóságról, mint fenoménokról készült fényképfenoméneknek kitüntetett szerepe van a valóság megértésben, értelmezésében, amely a befogadásban realizálódó hermeneutikai folyamat. Az egzisztenciális analízishez, az ember jobb megismeréséhez a fénykép készítőjének és modelljének értéséhez, a portréfénykép befogadáskor az elkészült kép jobb megértéséhez fénykép-portré hozzá tud járulni.

Az előadás illusztrálására a szegedi Móra Ferenc Múzeumban lévő Kossuth-nyakkendőtű, Plohn 48-as honvédportréi, Nagygyörgy Sándor portréi, Lucien Hervé-portrék, Csongrád megyei 56-os forradalmár portrék (saját felvételek), temetői sírfényképek (saját felvételek) és Helmar Lerski portréi szolgálnak.

Moise Gabriella

Az „afrikai hercegnő” arcai

A kisajátítástól az újrajátszásig

*Camille Silvy: Aina (Sarah Forbes Bonetta, Mrs. Davies) portréja
1862. szeptember 15., CC BY-NC-ND 4.0*

Forrás: NPG Ax61384, ©National Portrait Gallery, London
<https://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw86361/Aina-Sarah-Forbes-Bonetta-later-Davies>

„Nem létezik egy olyan egységes valami, hogy ‘fotográfia’. A fotográfia csak egy kézenfekvő kifejezés a gyakorlatok, intézmények és történelmi együttállások

(„conjunctures”) sokféleségének megragadására, melyben megalkotják, terjesztik és kibontakoztatják a fotografikus szöveget”. Stuart Hall, 1984-es esszéjében a vizualitás, szűkebb értelemben véve, a fotóművészet komplexitását, a képi megjelenítődésbe kódolt hatalmi viszonyrendszereket taglalja, az Egyesült Királyságban élő fekete közösségek és társadalmi (ön)reprezentációjuk, identitásképzésük kapcsán. Előadásomban azt a (művészeti) appropriációs folyamatot szeretném vizsgálni, amelyiknek egyik végpontját a Viktória királynő keresztényként ismert, rabszolgaként és a királynőnek ajánlott „ajándékként” érkező, nyugat-afrikai Sarah Forbes Bonetta 1862-ben készített műtermi portré-fotó-sorozata szolgáltatja. A képeket az a Camille Silvy készítette, aki a királynőt kivéve, az angol királyi család valamennyi tagját megörökítette. Portréin szerepelni a társadalmi elithez tartozás zálogát jelentette. Az értelmezési keret másik pontja, Heather Agyepong, brit-ghánai vizuális művész, *Too Many Blackamoors* című, 2015-ös fotósorozata. A fotografikus újrajátszás (reenactment) eszközével Agyepong újraképzeli és újraképi Silvy portréit, a megjelenítésben is kitakart történelmi emlékezetet és jelentésrétegeket.

Papp Viktor

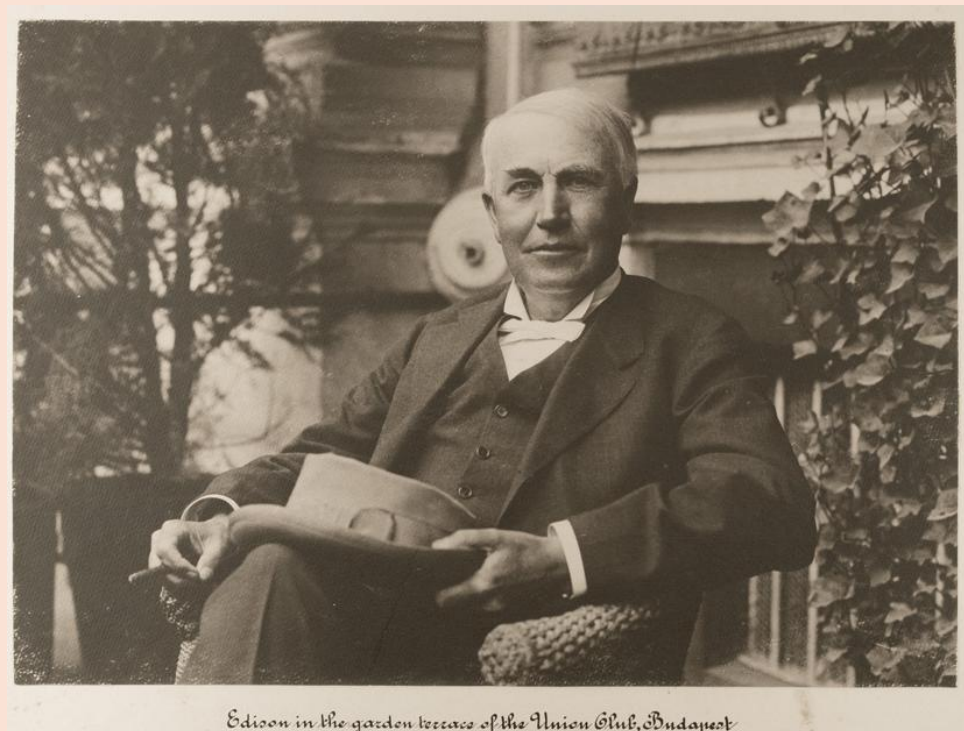
Edison in Hungary

Thomas Alva Edison magyarországi látogatásának fényképei

Az amerikai állampolgárok által a korszak leghíresebb amerikai személyiségének megválasztott Thomas Alva Edison 1911 őszén európai körutazást tett. Szeptember 11-én családja és az őt vendégül látó mérnök-vállalkozó Fodor István társaságában érkezett meg Budapestre. Az alig 18 órás tartózkodás alatt a korszak legismertebb magyar fotográfusa, Erdélyi Mór készített felvételeket Edisonról, kollégáiról, az őt fogadó fővárosi tömegről. A budapesti és pozsonyi látogatás után Fodor István megrendelésére készült el az a néhány példányban kiadott fényképalbum, amely a portréképeken és utcaképeken kívül reprezentatív szándékkal kínált betekintést a magyar főváros látnivalóiba, a szoborfelvételeken keresztül a magyar történelembe, valamint a városi lakosok foglalkozásaiba.

Az Edisonról készült portréképek külön érdeklődésre tarthatnak számot, hiszen a sajtóban megjelent, a fényképalbumokba beválogatott, illetve a különféle magán- és közgyűjteményekbe utólag bekerült fényképeket összevetve látható, hogy egy-egy pillanatról egyszerre több beállítás is közkézen forgott Edisonról a korszakban. Bizonyos csoportképeket szemlélve arra is felfigyelhetünk, hogy feltehetően maga Edison kérésének eleget téve a képeken utólagosan eszkö-

zöltek módosításokat Erdélyi Mór és kollégái, a képek egy része így egyfajta montázsolást követően, új tartalommal kerültek csak a nyilvánosság elé akkor, amikor a korábbi beállítások már napvilágot láttak a napi sajtó hasábjain. Az előadás az Edison magyarországi látogatása alkalmával készült portréképeket helyezi kontextusba, a fényképalbumban közölt képeket a sajtóban és a közgyűjteményekben található további képekkel összevetve.

Edison in the garden terrace of the Union Club, Budapest
Thomas Edison ülő portréja, 1911, Budapest

Fejős Zoltán

Ahogy a képszerkesztő csinálja

Abraham Lincoln és Franklin Delano Roosevelt (FDR) mint képkonstrukció

Lóránt István (Stefan Lorant) 1940-ben telepedett le az Egyesült Államokban. Hírneve jószérivel megelőzte őt. Óriási példányszámokat elérő képes hetilapok fémjelezték németországi és angliai képszerkesztői karrierjét, miközben nevéhez fűződött egy angolul megjelent politikai besztszeller. A *Hitler rabja voltam* című börtönnapló első volt a maga nemében, mégpedig a Hitler hatalomra jutása után

elsőként bebörtönzött újságíró tollából. Lóránt új hazájában felhagyott az újság-szerkesztéssel, kilépett a sajtó közegéből. A képszerkesztői hivatását azonban nem adta fel, hanem népszerű történelmi albumok összeállításában kamatoztatta. Az előadás két olyan amerikai elnökről készített munkáját taglalja, akik képpé, fogalommá, médiaarccá válásában a fotográfia kitüntetett szerepet játszott. A szerkesztő-szerző mindkét esetben egy-egy képalkotási folyamatot szintetizált, miközben maga is részt vett az imázsépítésben, vagyis a két amerikai elnök alakjának megformálásában.

A 2 éves FDR
Life, May 30,
1949, borító

Fogarasi Klára

Tekintete tűz és villám – máskor gyöngéd biztatás

Bartók Béla arcképei - változatok és viszonyulások

A Hindemith házaspár és Bartók Béla a szaharai lépcsős piramisnál a keleti zene kairói kongresszusán 1932 március

A 20. század legnagyobb zeneszerzőjéről számlálhatatlanul sok fényképfelvétel készült, hiszen nemcsak komponistaként, de világot járó zongoraművészként, népzene kutatóként és zenetudósként is elismert tekintély volt, akit számon tartott a korabeli művelt világ.

Izgalmas névsor a magyar fotótörténetben: kik fényképezték a gyakran úton lévő Bartók Bélát? Mi volt a fogadtatása Uher Ödön, Mai Manó, Strelisky, Székely Aladár, Rónai Dénes, Reismann Marian, Pécsi József, Kálmán Kata, Angelo vagy Kodály Zoltán róla készült arcképeinek? A művészportrék és riportképek mellett azonban ma – lexikonok lapjain, honlapok kísérrőjeként – legalább ilyen gyakran látott felvételek azok a gyors-, ill. igazolványképek, melyek utazásaihoz nélkülözhetetlenek voltak. Valódi személyiségét, sokoldalú érdeklődéseit azonban a róla készült amatőr képek mutatják leghívebben. A kortársak Bartókról készült leírásai pedig segítik a felvételek értelmezését, az életét meghatározó ellentétek és ellentmondások megismerését.

A funkcionális elemzés mellett a felvételek kiindulópontul szolgálnak ahhoz, hogy a képeket ne csak mint önálló esztétikával rendelkező műalkotásokat, hanem mint médiumokat, és a kultusz tárgyait is vizsgáljuk. Utóbbihoz szükségszerűen kapcsolódik az interképiség, a felvételek használatba vételének kérdése, s a társművészetekkel való kapcsolat említése.

Dede Franciska

Hírességek a kodak előtt

Amatőr fényképek az *Uj Idők* első két évtizedében

„... arra kérjük a tisztelt amatőröket, küldjék be hozzánk sikerültebb felvételeiket” – olvasható a felhívás Herczeg Ferenc lapjában alig másfél évvel a megindulása után. A gyorsan népszerűvé váló hetilap az első évfolyamától kezdve közölt amatőr fényképeket, és az évek során egyre több műkedvelő: komoly amatőr és „kodakoló” olvasó fotográfiáját adta közre. A megjelenés kritériuma a közérdeklődésre számot tartó téma és a reprodukálhatóság volt. Az egyes képkészítők szakértelmétől függetlenül egyformán amatőr fényképnek nevezett felvételek között számos ismert, neves kortársról készült fotográfiát is találni, legyen szó uralkodókról, arisztokratákról, politikusokról, írókról vagy művészekről. Van a képek között (ön)arckép, egész alakos felvétel, beállított csoportkép és távol(abb)ról készített pillanatkép egyaránt. E fotográfiáknál sokszor nem is annyira az arcmás volt fontos, hiszen az olvasók professzionális fényképészek műtermi felvételeiről már jól ismerhették a híres emberek vonásait, hanem az, hogy bepillanthattak a híresség mindennapjaiba, közvetlen környezetébe.

Az előadás – néhány más korabeli lapból (*Vasárnapi Ujság, Ország-Világ, Magyar Salon, Magyar Lányok, A Hét*) hozott példával kiegészítve – az *Uj Idők* 1894 és 1914 között híres kortársakról megjelent amatőr fényképeit tekinti át, kitérve a fényképezőgép előtt és mögött állókra éppúgy, mint kép és szöveg viszonyára.

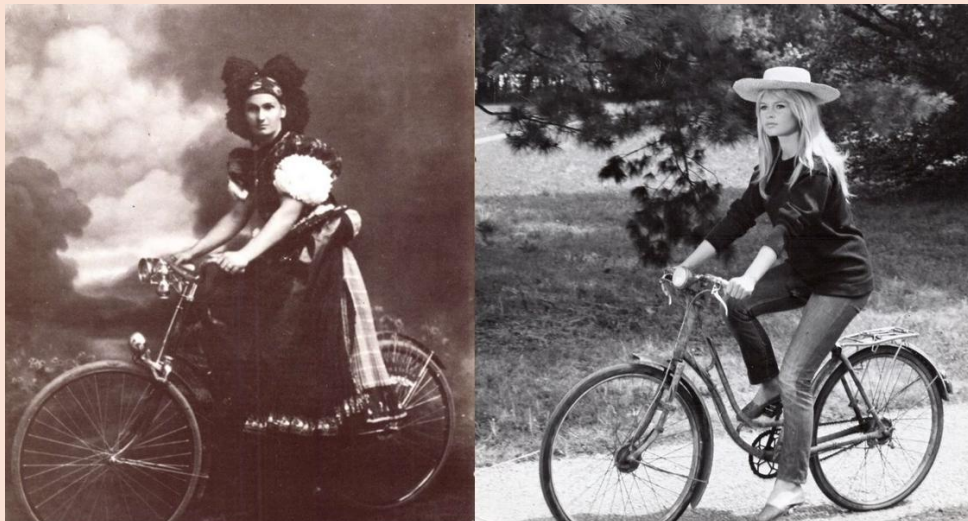

*Podmaniczky Frigyes báró,
a Szabadelvű Párt elnöke
Emmerling S. amatőr
fényképe
Uj Idők 1905. augusztus
27. 35. sz. 209.*

Bereczky Ákos

CELEB # BIKIKLI

Mit adott hozzá egy híresség imázsához a biciklivel való fényképezkedés száz éve és ma, itthon és külföldön?

Murányi Istvánné avagy „Pénztárnok Mari”, Mezőkövesd 1910-20 k.
Weisbach Rilly/Mezőkövesdi Matyó Múzeum archívuma

Brigitte Bardot, 1961
Evening Standard/Hulton Archive
Getty Images

A hírességekről, színészekről, tudósokról, politikusokról készült képi ábrázolásokon gyakran jelennek meg jellegzetes, tipikus tárgyak, attribútumok. Évszázadokkal ezelőtt a nemesembert a címerével együtt festették le, korunk fényképein kisgyerekekkel, kutyával vagy különleges, távoli tájakon láthatjuk a sztárokat. De vajon pózolnak-e a celebek biciklivel?

A budapesti és a magyarországi kerékpározás (közlekedés)történetét kutatva fontos témám a kerékpározás mindenkori társadalmi megítélése. Az elmúlt száz évben több amerikai elnököt, nyugat-európai vezető politikusokat, uralkodókat, továbbá rengeteg színészt, élsportolókat, köztük világsztárokat is lefotóztak kerékpárral. Ugyanez Magyarországon sokkal-sokkal kevésbé jellemző, jóformán hiányzik ez a műfaj. Senki nem építi az imázsát biciklivel. Egy kezünkön meg tudjuk számolni a kerékpározó (vagy legalább azzal pózoló) hírességeinket.

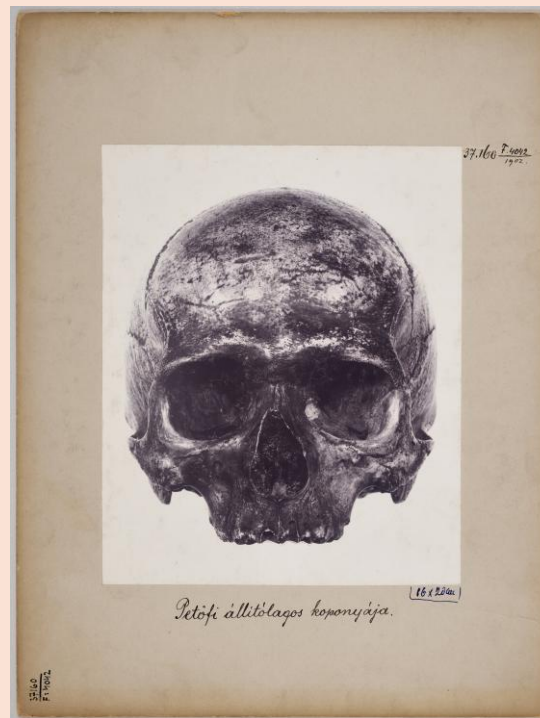
Előadásomban bemutatom az elkészült külföldi és magyarországi, évszázados és kortárs celebfotókat. Keresem arra is a választ, hogy mi a különbség oka, hol

és hogyan fogható meg a „hiány”, mi az el nem készült biciklis magyar sztárfotók története. Mikor és miért nem éreztük a biciklit kellően tekintélyesnek, menőnek, eladhatónak ahhoz, hogy a közhangulatra érzékeny hírességeink se akarják ezt visszatükrözni a képeiken?

Fodor Ákos

Petőfi állítólagos koponyája

Egy fényképsorozat története

Petőfi állítólagos koponyája, 1902
ff. pozitív 16x20 cm
Semayer Vilibáld és
Szabadszállásy János felvétele
Néprajzi Múzeum F 4042

A Néprajzi Múzeum gyűjteményében található egy rég elfeledett, hét darabból álló fotósorozat egy emberi koponyáról, melynek darabjaira a következő feliratot írták: "Petőfi állítólagos koponyája". Az 1902-ben készült felvételek mögött széleskörű érdeklődést kiváltó történet bontakozott ki a századfordulón, melyhez a sajtóban számosan hozzászóltak, többek között Jókai Mór és a Petőfi Társaság további tagjai, de fény derül a fényképek elkészültének körülményeire is. Előadásom célja, hogy a koponya és a róla készült fotósorozat történetét rekonstruáljam a korabeli sajtó alapján és bemutassam azokat, mint a Petőfi-

kultusz nyomán keletkezett tárgyakat, valamint a párhuzamba állítható kultusz-történeti adatokkal összevessem.

Vörös Boldizsár

Portréfotók az ünnepelt személyről – és szobrairól

Születésnapj fénykép-összeállítások Herczeg Ferenc tiszteletére

Herczeg Ferenc
78 éves korában

Az előadás három, Herczeg Ferenc tiszteletére készített fénykép-összeállítással foglalkozik, elsősorban pedig az ezekben közreadott portrékkal: az *Uj Idők* 1933. szeptember 24-ei számában az író 70. születésnapja alkalmából megjelentetettel; a folyóirat 1943. szeptember 18-ai számában az ünnepelt 80. születésnapjára közzétett és azzal, amelyik az ugyancsak ehhez az évfordulóhoz kapcsolódó, Herczeg Ferenc című, Kornis Gyula által szerkesztett

kötetben látott napvilágot. A három sorozat, önmagukon túlmutatóan, általánosabb érvennyel is jól szemlélteti, hogy milyen lehetőségei vannak a portrék közzétételének egy-egy ünnepi összeállításban. Az *Uj Idők* 1933-as sorozatában a portrék együtteséből kirajzolódik az addigi életút egésze: látható itt a diákot, a fiatalembert és az idősebb Herczeget ábrázoló kép is. Az 1943-as *Uj Idők*-sorozatban – nyilván az előző kerek évfordulós anyag közreadásának megismétlését is elkerülendő – nem jelent meg az addigi életpálya egésze, hanem a fotók, így a borítóra helyezett arckép is, már csak az idősebb, elismert íróat ábrázolják. Nagyságát hivatott jelezni az is, hogy a fényképek között szerepel egy olyan is, amelyik az „írófejedelmet” ábrázoló szoborról készült, félreérthetlenné téve az olvasók számára: Herczeg már életében méltóvá vált arra, hogy így is megörökíttessék. A Kornis szerkesztette kötetben pedig ez a felfogás még határozottabban érvényesült: az itt közölt, a legkülönbébb életszakaszokból származó 17 portré közül 10 kép a személyről készült fotó; három, köztük a borítóra helyezett képen róla alkotott szobrok; 4 képen pedig a Herczeget ábrázoló más alkotások láthatók. Az ünnepelt jelentőségének ez a fajta érzékeltetése ugyanakkor összhangban van Kornisnak a kötetbeli írások sorozatában elsőként megjelentetett, *Herczeg Ferenc életműve* című tanulmánya záró, az alkotót értékelő mondataival. Mindezekon túl az előadás foglalkozik azzal is, hogy e portrék miként kapcsolódtak más fotókhoz e sorozatokban, valamint a velük együtt közreadott szövegekhez is.

Benda Mihály

Fotó és életrajz Illyés Gyula élete képekben című könyvben

Molnár Edit a hetvenes években készített Illyés Gyula hajóskapitányi sapkás fényképe, amely a Szépirodalmi Kiadó Illyés-életműsorozata kettős *Nyitott ajtók* versfordítás-gyűjteményén a második kötet borítójának hajtókáját díszítette 1978-ban sokszor szerepel az Illyésről írt esszékben és publicisztikákban. A többi fejfedős fényképeinek kevesebb figyelmet szenteltek. Pedig az említett sorozat *Teremteni* című verseskötetén (1973) a Gink Károly által készített svájcisapkás portré, a *Kháron ladikján* (1973) esszéregényen Ács Irén kucsmás Illyése szintén az író fontos tulajdonságára hívja fel a figyelmet. Mind a három kép szerepel az *Illyés Gyula élete képekben* (1982) című könyvben. Előadásom célja az életrajz, a fénykép kapcsolatának elemzése *Illyés Gyula élete képekben* című műben.

Megvizsgálom az életrajz összetett kapcsolatát a fényképekkel, amelyeket szerepelnek a könyvben, és megnézem, hogyan változtatja meg az életrajz szöveges és vizuális képei közötti kapcsolat a hajóskapitányi sapkás, a svájcisapkás és a kucsmás képek rangsorát.

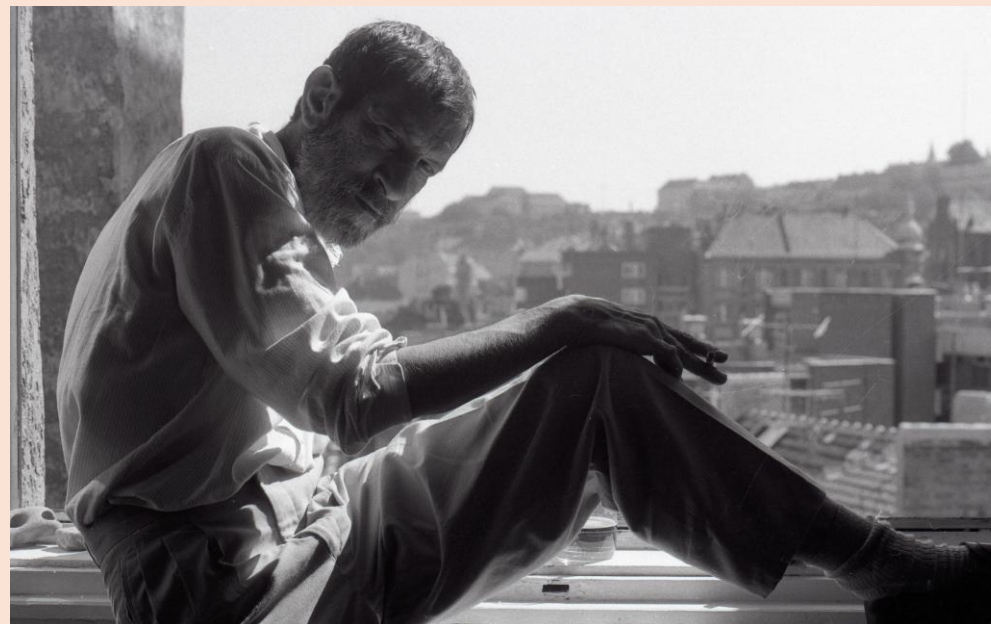
*Illyés Gyula
Tihanyban
Fotó Szalay Zoltán*

Zsoldos Emese

Halas István és Szilágyi Lenke Petri képe(i)

Kivételesnek tekinthető az a több évtizeden keresztül fennálló termékeny fotografiai szituáció, amely kibélelve a bizalmas barátság közvetlenségével és fesztelenségével lehetőséget teremtett arra, hogy két fotóművész, Halas István és Szilágyi Lenke saját szerű portrékat készíthessen Petri Györgyről. Az 1970-es évek végétől mindketten részesei Petri privát életének: hol lazábbra eresztett kapcsolódással, hol intenzív, tartós együttlét formájában. A portrék e személyes élettérben rögzítik köznapi létezésének alakját(jait), széles játékeret engedve a spontán helyzeteknek és pózoknak. Radnóti Sándor meglátása szerint, Petri

György volt talán az utolsó olyan költő, akinek a versei felkeltették az érdeklődést az olvasóban az élete iránt is, a hedonista alkatú Petri gyaníthatóan rá is játszott némiképp az elátkozott költő Baudelaire-től származó figurájára. Halas és Szilágyi portréi kétségtelenül felmutatják a személyiség alkati nonkonformizmusának rokonszenvet és figyelmet keltő sajátosságait, és olybá tűnhet számunkra mintha a lírikus versvilágának személyessége kapna képet, persze a kompozíciós megoldások eltérő dinamikája szerint.

Szilágyi Lenke: Petri György, 1990

Bogdán Melinda

(Szent)képpé válni

Lisieux-i Szent Teréz fotóiról

Söveges Dávid bencés szerzetes 1944-ben a *Pannonhalmi Szemle* hasábjain a szentképekről (vagy ahogy Csatai Endre találóan nevezte: kis ájtatossági képekről) értekezett. Az írásra az is alkalmat adott, hogy éppen akkor kanonizáltak egy francia kármelita apácát, aki a Thérèse de l'Enfant-Jésus et de la Sainte Face nevet viselte. Söveges írásában külön kitért a fényképekre is. Szerinte „Szent Terézke” fénykép után készült arcmása nem fejezi ki annak „kegyelemmel telt lelkiületét, éppen azt, ami legfontosabb benne

természetfölötti szempontból.” Előadásomban arra keresem a választ, hogy milyen viszonyban van a fénykép és az annak alapján készült kanonizációs portré, illetve a tömegesen gyártott szentképek. Válthat-e maga a fénykép „ájtatossági képpé”?

Marie-Françoise-Thérèse Martin, rendi nevén a Gyermek Jézusról és a Szent Arcról nevezett Teréz (Alençon, 1873 – Lisieux, 1897) 15 évesen lépett a karmelita rendbe, ahogy másik három nővére is tette. Egyikük, Céline fényképezett is, a Teréztől máig fennmaradt fotók legnagyobb részét ő készítette. Teréz saját bevallása szerint biztos volt abban, hogy kicsinysége ellenére, egykor majd halála után szentként fogják tisztelni. Ez utóbb meg is történt, 1923-ban boldoggá, 1925-ben szentté avatták. Céline több képének beállításán kifejezetten megelőlegezte a kor szentképeinek sajátosságait.

Teréz mint Jeanne d'Arc a fogságban, Lisieux-i kármelita kolostor, 1895
nővére, Céline Martin OCD felvétele

Geréb Anna

Egy színésznő sok portréja

Gaál Franciska (1903-1972), a XX. század első felének színpadi, majd filmsztárja gyönyörű nő volt. Hibátlan, szabályos arca igazi színészarc, nagyszerűen játszott a finom izmokkal, érzelmeinek gyors változásait, elrejtett gondolatait is

érzékelteni volt képes. Mindezt a kortársak rajongó feljegyzéseiből tudjuk. Meg néhány filmből.

Hamar kikerült a lapok, első sorban a *Színházi Élet* címlapjára. Remek portrék készültek róla karrierjének csúcsán. Mint hagyatékának őrzője és gyarapítója, áttekintem Gaál Franciska arcképeit. Korai, színházi periódusáról kevesebb, akárcsak a berlini- és bécsi filmes időszakból, viszont annál több fotó áll rendelkezésünkre hollywoodi életéből. Ugyanis az ismert sztárrendező, Cecil B. deMille a friss emigránsba belelátta a következő nagy sztárt, és sorozatban öntötte róla már előzetesen is a portrékat.

Rengeteg a premier plán, szemből és profilból, szerepben és civilben. Van, amelyik szép keretben maradt fenn, van kézzel színezett, kalapos portré is. (Mellesleg jegyzem meg, hogy Rippl-Rónai József is festett róla kalapba burkolózó portrét 1922-ben.)

Gaál Franciska 1937-ben
USA, Paramount Pictures
magántulajdon

Szarka Klára

A Kádár-korszak sztárjai Keleti Éva kamerája előtt

Az ötvenes évek után bekövetkező lassú politikai enyhülés, illetve a 60-as évek közepétől az ellentmondásos gazdasági-társadalmi fejlődés hatására élénkebb és némileg szabadabb lett a kulturális élet. A korszak sajtója újabb témáknak engedett teret.

Lassacskán fogyatkoztak a munkás-paraszt ábrázolások, megszűnt a szocialista embertípust kötelezőn fényező fotóportrék kizárólagossága. Ahogyan a sajtóba visszalopóztak a valóságos hétköznapi élet mozzanatai, úgy adtak teret az emberek természetes érdeklődésének is. És ebbe az érdeklődésbe a híres emberek vizuális reprezentációja szorosan beletartozott.

Bányászok és szövőnők mellett és helyett újra színészek, sportolók, táncosok, a kulturális élet jelesei kezdtek megtölteni az újságok hasábjait és címlapjait is.

A képpé váló magyar hírességek ábrázolásának és a képek prezentációjának, fogadtatásának kérdéseit ezúttal egyetlen életműből válogatva követem végig. Keleti Éva mint az MTI-Fotó munkatársa, majd mint az *Új Tükör* rovatvezetője és képszerkesztője, illetve később is – már független fotográfusként – meghatározó szerepet játszott a szocialista éra hazai hírességeinek megörökítésében.

Tanulságos végigkövetni, kiket és hogyan fotózott Keleti Éva. Az is az elemzés tárgya, hogy miért éppen azok a portré alanyok kerültek fókuszba, akik. De még ennél is érdekesebb az, ahogyan megváltozott a Kádár-korban a „képpé válás” mikéntje. Áttekintem a színházi portrék alakulását, a műtermi „sztárfotók” keletkezésének körülményeit és stílusuk változásait is ebből a szempontból.

A bővebb elemzést a rendszerváltozás körül lezárom ugyan, de kitekintek az alkotó későbbi már rövidebb és kevesebb művet eredményező utolsóinak tekinthető korszakára is.

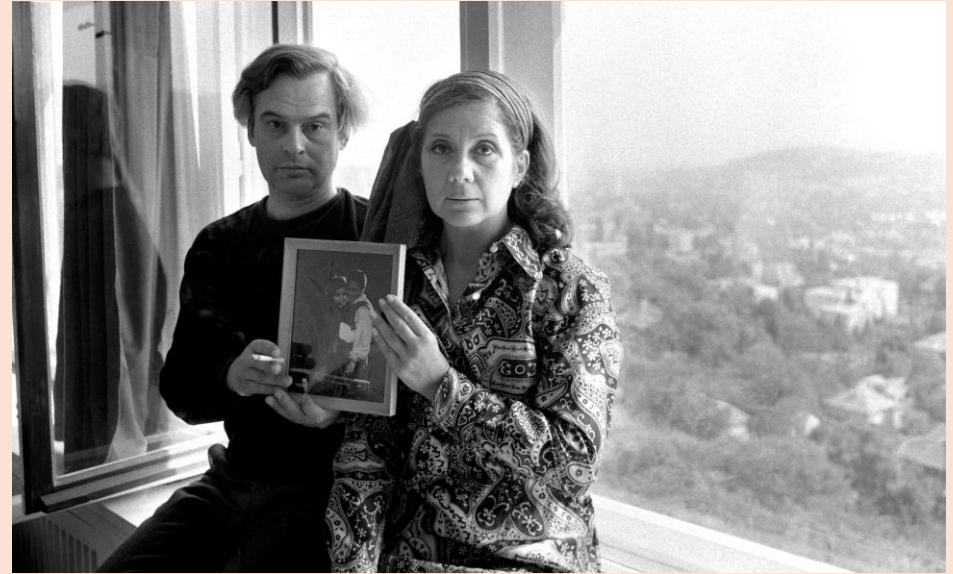

*Keleti Éva: Pécsi Ildikó
színésznő, Budapest, 1968*

Rácz Ráchel

Nőkép Ruttkai Éva színházi életművében

Kutatásom új megközelítésből vizsgálja Ruttkai Éva életművét. Egy színház-történeti téma rekonstrukciójának esetében a fotográfiák primér forrásként szolgálhatnak. Ezt a tézist erősítheti többek között az a 2022-es virtuális kiállítás, amelynek kurátora voltam, s amely a Vígszínház Archívum fotói nyomán tett kísérletet Ruttkai Éva életművének rekonstrukciójára. A projekt a színház-tudomány mesterszakos diplomamunkám kísérőjeként készült. Disszertációm a kiállítási koncepció bővítése, továbbgondolása. A munka tézise, hogy Ruttkai Éva életműve meghaladja a szocialista realista és a kádár-kori konvenciók nőképét: a polgári stílusvilág, a történelmi női alakok reprezentációja, valamint a marginális nőképet közvetítő, társadalomkritikai attitűddel rendelkező darabok mentén. A tendencia a Várkonyi Zoltánhoz kapcsolódó színházi kontextus egyedülálló stílustörténeti struktúrájában vizsgálható és identifikálható. Konferencia-előadásom a kutatás jelenlegi álláspontjait, módszertanát, elméletét mutatja be, fotográfiák segítségével.

Fotó: Keleti Éva / Nemzeti Fotótár

Nemzeti Archívum | Kultúra - MTI - Megjelent a Kor-képek 1968-1979